

hatással lenne a potenciális magánbefektetőkre, holott az új termékek és szolgáltatások (például a multimédia) iránt várhatóan rövidesen intenzív kereslet mutatkozik.

A projektkezdeményezések felkarolása

Az Európai Unió – együtt a tagországok kormányaival – felkarolja az információs társadalom kialakulását célul tűző projekteket. Ennek érdekében két tanácsadó testületet hozott létre: az *információs társadalom fórumát*, melynek feladata az érintettek összefogása, és tevékenységük koordinálása, valamint a *társadalmi szakértők csoportját*, melynek feladata a kialakítandó új társadalom feltételeinek előzetes vizsgálata. Ezen túl munkabizottság alakult a multimédiás képzés fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatára. A bizottságok az információt előállítók, az információs intézmények, a hálózatok üzemeltetői, a távközlési cégek, a pénzintézetek, a kis- és középvállalatok, az állami intézmények és hatóságok küldötteiből állnak. A bizottságoknak munkájuk során elsősorban a polgárok igényeire kell koncentrálniuk.

Az Európai Uniónak e téren három fő funkciója van.

- A nagyközönség *informálása és felvilágosítása*:
  - a futó nemzeti, európai és világméretű programokról;
  - a rendelkezésre álló, korszerű technológiákról;
  - az információs társadalom előnyeiről.
- *Kapcsolatteremtés* az egyes érdekeltek között:
  - a különböző ágazatok érintettjei, valamint
  - az állami és magánszféra között.
- *Tanácsadás* valamennyi érdekelt számára:
  - a lehetséges finanszírozási forrásokról,
  - a potenciális partnerekről.

A fentiek valóra váltása érdekében 1994 decemberében alapította meg az Európai Unió Bizottsága az *Információs Társadalom Projektirodáját* (Information Society Project Office = ISPO).

Hozzájárulás a projektek megvalósításához

Az Európai Unió többek között az alábbi eszközökkel támogatja a tagországok és a magánvállalatok kezdeményezéseit:

- transzeurópai távközlési hálózatok kiépítése,
- különböző kutatási és fejlesztési programok,
- szerkezetátalakítási és kohéziós alap,
- Európai Beruházási Bank és Európai Beruházási Alap,
- az általános és szakmai képzés programjai.

A társadalmi előnyöket kínáló projektek nem feltétlenül járnak közvetlen gazdasági haszonnal. Az Európai Unió e projektek végrehajtását a fenti eszközökkel segíti. A gazdaságilag kifizetődő projekteket azonban nem kívánja anyagilag támogatni.

A távközlés fokozatos liberalizálása során több alapvető követelményt kell betartani.

- a) A nagyközönség igényeivel összhangban kell kiválasztani a támogatandó projektet, biztosítva a potenciális megvalósítók esélyegyenlőségét. A támogatás odaítélésénél szem előtt kell tartani a szabad verseny szabályait.
- b) A fentiekben felsorolt források igénybevételekor a forrás saját szabályzata szerint kell eljárni.
- c) A finanszírozásnál tekintettel kell lenni az egyes források időbeli ütemezésére.

Az Európai Bizottság mint végrehajtó szerv esetenként vagy azért nem elégíti ki a támogatásra irányuló igényeket, mert nem felelnek meg a feltételeknek, vagy mert nem áll rendelkezésre megfelelő keret.

A bizottság éves jelentésekben számol be az Európa Parlamentnek az információs társadalom megvalósításával kapcsolatos tevékenységéről, a kiutalt támogatásokról, azok hatásáról, valamint a visszautasított támogatási igényekről. A jelentés melléklete részletezi az egyes támogatási forrásokat, azok feltételeit és a kereteket. A jelentés második része a kiemelten kezelendő transzeurópai távközlési hálózatok kiépítésének vezérelveit ismerteti.

/Methodik zur Realisierung der Anwendungen den Informationsgesellschaft. = Kommission der Europäischen Gemeinschaften, KOM(95) 224. sz. 1995. máj. 31. 37 p./

(Reich György)

A folyóirat-gyűjtemény optimalizálása a könyvtárakban

A folyóirat-előfizetési árak növekedése egyre nehezebbé teszi a könyvtárak számára, hogy saját gyűjteményükből elégséges kihasználók igényeit. Az utolsó évtizedben négy, országos szerepkörű holland könyvtár Jupiter néven hozott létre egy konzorciumot annak érdekében, hogy lényegesen

csökkenthesse a kevésbé használt címek beszerzését. Ugyanakkor 1993-ban a Jupitertől 600 000 folyóiratcikket kértek (az ország összes forgalmának 70%-a), s a kérések 90%-át tudták teljesíteni 40 000 élő folyóirat alapján.

Várható a folyóiratárak további emelkedése, s ennek következtében tovább csökken az egyes könyvtárak által előfizetett folyóiratok száma. Ez azonban nem mehet a végtelenségig. Végül is meg kell állapítani az adott könyvtár folyóirat-állományának optimális mértékét.

Jól ismert tétel, hogy a cikkmásolatokra vonatkozó kérések 80%-át az előfizetett címek 20%-ából lehet teljesíteni. A *Delfti Műszaki Egyetemi Könyvtár* vizsgálata igazolta ezt a tételt azzal a kiegészítéssel, hogy a 80%-os teljesítéshez szükséges folyóiratok ára magasabb az átlagosnál, mert rájuk az előfizetési költségek 35%-a esik.

Ebből kiindulva egy négy paramétert tartalmazó modellt fejlesztettek ki a folyóirat-gyűjtemény optimalizálására:

- a könyvtár használói által évente igényelt folyóiratcikkek száma,
- egy cikk külső forrásból való beszerzésének átlagos költsége,
- a használók igényeiből kiindulva összesen hány folyóiratot kellene előfizetni,
- a folyóiratok átlagos előfizetési ára.

Erre a modellre alapozva (s figyelembe véve, hogy a 80%-os helyi kielégítéshez a folyóiratbűdzsének nem 20, hanem 35%-ára van szükség), össze lehet vetni az előfizetési költségeket és a külső forrásokra támaszkodó dokumentumellátás költségeit.

A szerző egy kisebb egyetemi és egy kutatóintézeti könyvtár példáján mutatja be a modell funkcionálását.

Az egyetemi könyvtárnak 15 000 használója van, akiknek átlagosan évente 20 (összesen 300 000) kérésük van. Egy cikket külső forrásból megszerezni átlagosan 20 dollárba kerül. A használóknak 13 000 folyóiraatra van szükségük, az

átlagos előfizetési ár 210 dollár. Ha minden cikket külső forrásból szereznek be, ez 6 millió dollárba kerülne; ha minden szükséges folyóiratot előfizetnének, 3,73 milliót költöznének. A modell alapján kiszámított görbe azt mutatja, hogy az igényeket a legkisebb ráfordítással úgy lehet kielégíteni, ha a számításba jövő folyóiratok legkeresettebb 35%-át fizetik elő (955 ezer dollár), s az ezekből nem kielégíthető igényekkel külső dokumentumellátó forrásokhoz fordulnak. A modell más értékekkel is tanulságos: ha 10 dollárba kerül egy cikk megszerzése, akkor elég a szükséges folyóiratok 20%-át előfizetni; ha 30 dollárba, akkor 40%-ukat az optimális eredmény eléréséhez. Az előbbi esetben a 2600 előfizetett folyóiratból az igények 80%-át lehet kielégíteni, az utóbbi esetben 5200 folyóiratból 95%-ukat.

A példaként vett kutatóintézetben a használók száma 200, s évente átlagosan 100 kéréssel jelentkeznek. 2000 folyóirat előfizetésére lenne szükség a teljes kielégítéshez. Ha az átlagos előfizetési ár 210 dollár, és egy cikk beszerzése külső forrásból 20 dollárba kerül, akkor a modell szerint az optimális eredményt a folyóiratok mindössze 15–20%-ának előfizetése adja.

A modell annak bizonyítására is használható, mennyivel csökkentheti a kiadásokat külső dokumentumforrások igénybevétele, illetve a folyóiratbűdzsé túl alacsony ahhoz, hogy optimális gyűjteményre fusson belőle.

WESSELS, R. H. A.: Optimizing the size of journal collections in libraries. = Interlending and Document Supply, 23. köt. 3. sz. 1995. p. 18–21./

(Papp István)

Kis- és közepes vállalatok információellátása

Kis- és közepes vállalatok információs szükséglete

A könyvtárosok eddig nem sok figyelmet fordítottak a vállalatok információs igényeire. A kis- és közepes vállalkozások körében is egyre gyorsabban növekszenek az igények. A releváns információ beszerzésének elmulasztása következtében számítások szerint évente 20 milliárd márkát fordítanak megkettőzött kutatások és fejlesztések költségeire. Különösen a kis- és közepes vállalkozások használják igen csekély mértékben a rendelkezésre álló tudásanyagot.

A könyvtárak szempontjából nem annyira mennyiségi paraméterekkel jellemezhető a kis- és közepes vállalatok, mint inkább azzal, hogy nem

rendelkeznek saját információs szervezettel. Ha a könyvtárak az ebből adódó feladatot vállalni akarják, meg kell vizsgálniuk e potenciális használói kör igényeit, és szolgáltatási kínálatukat ehhez kell igazítaniuk.

A kis- és közepes vállalatok információikat a következő forrásokból szerzik be: a megrendelőkkel folytatott beszélgetések során (86,7%), vásárokon és kiállításokon (68%), a konkurenciától (60,7%), szakfolyóiratokból (48,7%), adatbázisokból (14%), szakmai szervezetektől (14%). A könyvtárak a szakfolyóiratok és az adatbázisok terén már ma is megfelelő partnerek lehetnek. Ha